

Basisboek (Hoog)begaafdheid voor po en vo

**Kansrijk onderwijs vanuit een inclusieve
gedachte voor leerlingen met kenmerken
van (hoog)begaafdheid**

Auteurs

Angela Jansen-Zandbergen
Anneke Dekkers
Annelie Neuteboom
Annemieke Weterings-Helmons
Arriën Boes
Bart Vogelaar
Birgit Broekhoven
Christine Vis
Conny Bodin-Baarends
Debra Troxclair
Eleonoor van Gerven
Erwin Dekker
Femke Hovinga
Fenne Frumau
Greetje van Dijk
Janneke Berendsen
Katalin Kapteijns

Kirsten Timmer-van Balen
Lineke van Tricht
Manon Hulsbeek
Marjolijn van Weerdenburg
Marije Buiting
Martin Timmer
Meriëm Najjar
Mia Frumau-van Pinxten
Monique Schaminée
Ophélie Desmet
Nina Oosterveen
Nora Steenbergen-Penterman
Ragnild Zonneveld
Sandy van Spronsen
Sofie van de Waart
Willemien Eikelboom
Willy de Heer

Redactie

Anneke Dekkers, Eleonoor van Gerven
Nina Oosterveen, Ragnild Zonneveld
& Yvonne den Boer

Inhoudsopgave

Voorwoord	9
Leeswijzer	15
Podcastserie (Hoog)begaafdheid in het po en vo	18

Thema 1 Concepten van begaafdheid

Inleiding - Concepten van begaafdheid	20
Hoofdstuk 1 (Hoog)begaafdheid als werkwoord - Marjolijn van Weerdenburg	22
1.1 Visies op (hoog)begaafdheid	23
1.2 Uitingen van (hoog)begaafdheid: leerling en omgeving zijn belangrijk	24
1.3 Talenten tot bloei laten komen: veel mogelijkheden voor scholen	25
1.4 Conclusie	27
Hoofdstuk 2 (On)gezien: onzichtbare (hoog)begaafde leerlingen op school - Femke Hovinga	30
2.1 Een pragmatische definitie	31
2.2 Waarom blijft talent onzichtbaar?	32
2.3 Signalering: van willekeur naar systematiek	33
2.4 Communicatie tussen educatieve partners	34
2.5 Coördineren in het vo	34
2.6 Terug naar de definitie	36
2.7 Conclusie	36
Hoofdstuk 3 (Hoog)begaafdheid in context: interactie, inclusie en transformatie - Ophélie Desmet	38
3.1 Het theoretisch uitgangspunt: (hoog)begaafdheid als interactie	39
3.2 Invloed op herkenning van (hoog)begaafde leerlingen	40
3.3 Consequenties voor ondervertegenwoordigde groepen	40
3.4 Bevorderen van communicatie tussen educatieve partners	41
3.5 Wat scholen nodig hebben voor deze visie	42
3.6 Valkuilen van deze visie en hoe ze te vermijden	43
3.7 Conclusie	44
Hoofdstuk 4 Hoogbegaafdheid gedefinieerd - Willy de Heer	46
4.1 Hoogbegaafdheid	47
4.2 Omgeving	50
4.3 Gevolgen van stress	52
4.4 Passend onderwijs	52
4.5 Conclusie	53
Hoofdstuk 5 Is dat zo? - Christine Vis	56
5.1 Concepten en (hoog)begaafdheid	57
5.2 Eerst denken, dan doen	58
5.3 Verwachtingen beïnvloeden waarnemingen	59
5.4 Waarnemingen beïnvloeden verwachtingen	59
5.5 Systemen en (hoog)begaafdheid	60
5.6 Is dat zo?	60
5.7 Conclusie	61
Bijlagen & Downloads	62

Thema 2 Het zien van educatieve behoeften

Inleiding - Het zien van educatieve behoeften	80
Hoofdstuk 6 Van kenmerken naar kansen - Ragnild Zonneveld	82
6.1 Kenmerken: houvast en hokjes	83
6.2 Van kenmerken naar behoeften	85
6.3 Kenmerken en behoeften de kans geven	87
6.4 Conclusie	88
Hoofdstuk 7 Educatief partnerschap. Wie zijn je partners en hoe neem je ze mee? - Eleonoor van Gerven	90
7.1 Educatief partnerschap, waar gaat dat over?	91
7.2 Educatieve partners, wie zijn dat allemaal?	92
7.3 Educatieve partners, wat heb je eraan?	94
7.4 Conclusie	96
Hoofdstuk 8 Het snijvlak tussen onderwijs en zorg - Sandy van Spronsen en Nina Oosterveen	98
8.1 (Hoog)begaafdheid in onderwijs en zorg	99
8.2 Wie zijn betrokken, en hoe komt samenwerking tot stand?	101
8.3 Het belang van een systeemgerichte aanpak bij (hoog)begaafdheid	102
8.4 Conclusie	104
Hoofdstuk 9 Cultureel sensitief onderwijs - Lineke van Tricht	106
9.1 Over welke leerlingen hebben we het?	107
9.2 Hoe word je een cultureel sensitieve leraar?	108
9.3 Hoe maak je je onderwijs cultureel sensitief?	110
9.4 Rol van toetsen en tests	111
9.5 Conclusie	111
Hoofdstuk 10 Als taal (of het ontbreken ervan) je in de weg zit - Meriëm Najjar	114
10.1 Misvattingen over taal en (hoog)begaafdheid	115
10.2 Onderzoek: taal en (h)erkenning	115
10.3 Observatiepunten	116
10.4 Misinterpretaties	117
10.5 Tussen twee talen in – of juist nergens thuis?	117
10.6 Praktische oplossingen en hulpmiddelen	118
10.7 Conclusie	120
Bijlagen & Downloads	122

Thema 3 Inspelen op educatieve behoeften

Inleiding - Inspelen op educatieve behoeften	144
Hoofdstuk 11 Recht doen aan verschillen door te differentiëren - Nora Steenbergen	146
11.1 De kern van differentiatie	147
11.2 Differentiatie in po en vo	149
11.3 Randvoorwaarden voor differentiatie	150
11.4 Succesvol implementeren van differentiatie	153
11.5 Differentiatie en gelijke kansen	154
11.6 Conclusie	155
Hoofdstuk 12 Stimuleren van creatief denken - Debra Troxclair	156
12.1 Inzicht in inspiratie: creativiteit is ...	157
12.2 Het nut van creativiteit	158
12.3 Obstakels voor het creatieve vlammetje	159
12.4 Strategieën om creatief denken te bevorderen	160
12.5 Risico nemen	165
12.6 Conclusie	165
Hoofdstuk 13 Rijk en wijs onderwijs - Willemien Eikelboom	168
13.1 Belangrijke voorwaarden	169
13.2 Aanpassen van een les	171
13.3 Onderwijs is teamwerk	173
13.4 Conclusie	173
Hoofdstuk 14 Pedagogische en didactische valkuilen - Greetje van Dijk, Conny Bodin-Baarends en Marije Buiting	176
14.1 Valkuil: Leerlingen krijgen te weinig begeleiding	177
14.2 Valkuil: Leerlingen oefenen onnodig lang, te kort of op een te laag niveau	179
14.3 Valkuil: Stoppen met rijk aanbod omdat leerlingen weerstand tonen	181
14.4 Valkuil: Versnellen wordt niet overwogen vanwege een ervaring in het verleden	182
14.5 Valkuil: Focussen op gedetailleerde lesdoelen en niet op 'de grote lijn'	183
14.6 Conclusie	183
Hoofdstuk 15 Moeilijk verstaanbaar gedrag - Fenne Frumau en Mia Frumau	186
15.1 Een misverstand uit de weg ruimen	187
15.2 Moeilijk verstaanbaar gedrag: waar hebben we het over?	188
15.3 Wat zijn mogelijke consequenties?	189
15.4 Concrete praktijkvoorbeelden die inzicht geven	189
15.5 Wat kun je preventief doen?	191
15.6 Conclusie	192
Bijlagen & Downloads	194

Thema 4 Haalbaar organiseren

Inleiding - Haalbaar organiseren	216
Hoofdstuk 16 Onderwijsaanpassingen in een reguliere groep - Monique Schaminée	218
16.1 Voorwaarden voor de competenties van de leraar	219
16.2 Begeleid loslaten	220
16.3 Het bevorderen van motivatie	221
16.4 De eerste kansen om te differentiëren	223
16.5 Wat is er nu concreet nodig?	224
16.6 Conclusie	225
Hoofdstuk 17 Onderwijsaanpassingen buiten de klas, binnen de school - Kirsten Timmer-van Balen en Martin Timmer	226
17.1 Beleid voor peergrouponderwijs	227
17.2 Wanneer komt een leerling in aanmerking?	229
17.3 Leerinhouden	231
17.4 Communicatie en documentatie	232
17.5 Conclusie	232
Hoofdstuk 18 Bovenschoolse voorziening voor begaafde leerlingen: de top van de piramide - Sofie van de Waart	234
18.1 Wie is de opdrachtgever?	235
18.2 Wie nemen er deel aan een bovenschoolse voorziening?	237
18.3 Hoe selecteer je de leerlingen voor een bovenschoolse voorziening?	238
18.4 Contact met de stamschool	239
18.5 Onderwijsaanbod	240
18.6 Samenwerking met diverse ketenpartners	241
18.7 Conclusie	241
Hoofdstuk 19 Brede randvoorwaarden voor het haalbaar organiseren van voltijdsonderwijs voor leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid - Erwin Dekker	244
19.1 Omarmen van de doelgroep	245
19.2 Kennis van (hoog)begaafdheid	246
19.3 Leren en ontwikkelen van leerlingen	247
19.4 De rol van ouders	248
19.5 De driedeling: leefbaar, schoolbaar, toetsbaar	248
19.6 Conclusie	250
Hoofdstuk 20 Een dekkend aanbod dat echt het verschil gaat maken! - Arriën Boes	252
20.1 Waar hebben we het over?	253
20.2 Hoe ga je aan de slag?	256
20.3 Zorg voor een vangnet	257
20.4 Focus op goed onderwijs in relatie tot netwerk en dekkend aanbod	258
20.5 Wat levert het op (en wat niet)?	258
20.6 Conclusie	259
Bijlagen & Downloads	260

Thema 5 Monitoren van ontwikkeling

Inleiding - Monitoren van ontwikkeling	282
Hoofdstuk 21 Het monitoren van kwaliteit – kijk eens door de ogen van de inspectie - Katalin Kapteijns	284
21.1 Wet- en regelgeving	285
21.2 Het onderzoekskader	286
21.3 Conclusie	292
Hoofdstuk 22 Zicht op het leerproces door het werken met rubrics - Janneke Berendsen-Hulshof	294
22.1 Rubric als middel	295
22.2 Rubric en de rol van zelfregulerend leren en motivatie	296
22.3 Criteria voor het werken met rubrics	297
22.4 Soorten rubrics	298
22.5 Monitoring	299
22.6 Conclusie	300
Hoofdstuk 23 Werken met portfolio's - Birgit Broekhoven	302
23.1 Portfolio's en motivatie op de lange termijn	303
23.2 Waarom portfolio's bij (hoog)begaafde leerlingen?	303
23.3 Beoordeling van portfolio's: proces én product	304
23.4 Organisatie en randvoorwaarden	304
23.5 Portfolio's en zicht op groei	306
23.6 Verschillen tussen po en vo	307
23.7 Conclusie	307
Hoofdstuk 24 In gesprek met de leerling: een praktische handleiding - Annelie Neuteboom	310
24.1 Waarom leerlinggesprekken essentieel zijn	311
24.2 Taal	312
24.3 Zelfregulatie en metacognitie	312
24.4 Structuur van het gesprek: van voorbereiding tot rapportage	313
24.5 Zelfreflectie van de leraar	316
24.6 Conclusie	317
Hoofdstuk 25 Dynamisch assessment - Bart Vogelaar	318
25.1 Statisch versus dynamisch testen	319
25.2 Zone van naaste ontwikkeling: van actuele prestaties naar potentieel	320
25.3 Zicht op instructiebehoefte en potentieel	321
25.4 Mogelijkheden en onmogelijkheden	321
25.5 Dynamische visie op toetsen: toepassing in de praktijk	322
25.6 Conclusie	323
Bijlagen & Downloads	325
Dankwoord	346
Over de auteurs	348
Het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid	351